

Gazzâlî, esmâ-i hüsnâ içinde yer alan isim ve sıfatların çoğunun gerçek anlamda Allah'a ait olup mecazi mânâda kula nisbet edildiğini, sabûr ve şekûr gibi bazı sıfatların ise Allah'a mecazen izâfe edildiğini söylemek suretiyle iki görüşü telif eder (*el-Maḥṣadü'l-esnâ*, s. 84). Âlimler, "günah-kârları cezalandırmada acele etmeyen" anlamındaki sabûr ile "sabırlı ve temkinli olup kızgınlıkla muamele etmeyen" anlamındaki halîm isminin muhtevalarında yakın bir ilişki görmüştür. Ancak sabûr, günahkârın ileride cezalandırılmayacağı hususunu kesinlik derecesinde içermediği halde halîm bu mânâyı ifade etmektedir (Hattâbî, s. 97-98; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "şbr" md.). Kuşeyrî ve Gazzâlî gibi mutasavvîf âlimler kişinin sabır alıştırmaları yapmak suretiyle halîm mertebesine ulaşabileceğini söyler. Sabûr insanla ilgili kevnî isim ve sıfat grubunda yer almakta ve halîm ismiyle anlam yakınlığı içinde bulunmaktadır (ayrıca bk. HALÎM; SABİR).

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, IV, 395; Hattâbî, *Şe'nü'd-du'â* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Dimaşk 1404/1984, s. 97-98; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muḡnî*, XX/2, s. 224; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 128*-129*; Kuşeyrî, *el-Taḥbîr fi't-tezkîr* (nşr. İbrâhîm Besyûnî), Kahire 1968, s. 95-97; Gazzâlî, *el-Maḥṣadü'l-esnâ* (Fazluh), s. 84, 161-162; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-a'yûn*, s. 387-388; Fahreddin er-Râzî, *Levâmi'u'l-beyyînât* (nşr. Tâhâ Abdürrâûf Sa'd), Beyrut 1404/1984, s. 353-354.

BEKİR TOPALOĞLU

SÂBÛR b. ERDEŞİR

(سابور بن اردشير)

Ebû Nasr Bahâüddeve Sâbûr b. Erdeşir
(ö. 416/1025)

Büveyhî veziri,

Bağdat'ta Dârü'lilim'in kurucusu.

336'da (947-48) Şiraz'da doğdu. Fars Büveyhî Devleti'nde kâtip olarak göreve başladı. Fars Büveyhî Emîri Şerefüddeve'nin Irak Büveyhî topraklarını ele geçirmek için sefere çıktığı yıl vezir nâibi tayin edildi (375/985-86), ardından Dîvânü'l-hazâin başkanlığına getirildi. Vezir İbn Sâlihân'ın azledilmesi üzerine Irak Büveyhî Emîri Bahâüddeve tarafından vezirliğe getirildi (380/990). Ertesi yıl Deylemlî askerlerin maaşlarıyla ilgili tepkisi yüzünden azledilerek tutuklandı. Bir süre sonra yeni vezir Ebû'l-Kâsım Ali b. Ahmed el-Eberkûhî onu Sak-yülfürat bölgesinde müşrif olarak görevlendirdi; çok geçmeden İbn Sâlihân ile bir-

likte müşterek vezir tayin edildi (382/992). Sâbûr bu dönemde de ciddi sıkıntılarla karşılaşmıştı. Sarayı maaşlarının gecikmesini bahane eden Deylemlî askerler tarafından yağmalanınca canını kurtarmak için görevini bırakıp kaçmak zorunda kaldı. Ancak bir süre sonra Deylemlî askerlerle ilişkilerini düzeltip görevine döndü (383/993).

Bahâüddeve tarafından malî kaynak bulması için Vâsıt'a gönderilen Sâbûr bu konuda başarılı olamayacağını söyleyerek görevinden kendi isteğiyle ayrıldıysa da ardından yeniden vezirliğe getirildi; üç yıl sonra tekrar görevinden ayrılmak zorunda kaldı (386/996). Bahâüddeve'nin Fars'ı ele geçirip Şiraz'ı devlet merkezi yaptığı dönemde Irak bölgesine vezir nâibi tayin edildi. Sâbûr'un yaklaşık dört yıl süren Irak nâibliği de siyasal ve ekonomik sebeplerle ortaya çıkan istikrarsızlık ve kanışıklıklarla geçti. Bağdat'ta pamuk ve ibrişimden yapılan mâmullere onda bir oranında vergi koyması halkın isyanına sebep oldu ve ortaya çıkan kargaşa güçlükle bastırıldı. Sarayı maaş olarak aldıkları gümüş dirhemlerin saf olmadığını ileri süren Deylemlî askerlerin saldırısına uğradı (390/1000). Ertesi yıl bu defa Türk askerleri maaşlarına ilişkin isteklerinin yerine getirilmemesi yüzünden isyana teşebbüs etti. Türk askerlerinin bu tavrı Bağdat'ın Sünnî-Şii kesimleri arasında çatışmalara yol açtı. Bağdat'tan kaçıp Batîha'ya sığınan Sâbûr, Emîr Bahâüddeve'ye bir mektup yazarak çıkan olaylardan Hasan b. Yahyâ ve taraftarlarının sorumlu olduğunu bildirdi. Ardından Şiraz'a çağırıldı ve tekrar Irak nâibliğine getirildi; ancak yine başarı sağlayamadı. Bu başarısızlık Sâbûr'un Büveyhî hükümdarı nezdindeki itibarını tamamen yitirmesine sebep oldu. Rakiplerinin de kıskırtmasıyla görevinden azledilip tutuklandı. Bir süre sonra kaçıp Batîha'ya çekildi (392/1002). Hayatının bundan sonraki dönemi hakkında bilgi bulunmayan Sâbûr Bağdat'ta vefat etti.

Şi'a'nın Zeydiyye koluna mensup olan Sâbûr b. Erdeşir'in dürüst, hayırsever, din-dar, âlim ve şairleri himaye eden bir kişi olduğu kaydedilmektedir. Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Yetîmetü'd-dehr*'in ona methiye yazan şairlere ayırdığı bölümünde (III, 124-131) on beş kadar şairin ismini vermektedir. Bunlar arasında Muhammed b. Abdullah es-Selâmî, Bebbegâ, İbn Bâbek, Muhammed b. Bülbül, Ahmed b. Ali el-Müneccim gibi devrin önemli şairleri de bulunmaktadır.

Sâbûr'un kültür alanındaki en önemli hizmeti Bağdat'ın batı yakasında Şiiler'in yoğun olarak yaşadığı Kerh'te inşa ettiği Dârü'lilim'dir. 381 (991) veya 383'te (993) kurulduğu belirtilen bu müesseseden kaynaklarda Hizânetü'l-kütüb, Dârü'l-kütüb, Dârü'l-kütübî'l-kadîme şeklinde de bahsedilmektedir. İlmî araştırma ve tartışmaların da yapıldığı bu kurum Sâbûr tarafından geniş vakıflarla desteklenmiştir. Dârü'lilim'in kütüphanesinin dinî ve müsbet ilimlere dair 10.400 kitap ihtiva ettiği kaydedilmektedir. Bu sayı, muhtemelen Sâbûr'un Dârü'lilim'e kuruluş aşamasında vakfettiği kitapları ifade etmektedir. Değişik alanlardaki ilim adamlarınca yönetilen bu müessese kapılarını farklı düşünce ve mezheplere mensup ilim adamlarına açık tutmuştur. Şair ve düşünür Ebû'l-Alâ el-Maarrî Dârü'lilim'de çalışmalar yapmış ve eserlerinde buradan söz etmiştir. Dârü'lilim yetmiş yıla yakın bir zaman hizmet verdikten sonra 447 (1055) veya 451 (1059) yılında Sünnîler'le Şiiler arasında meydana gelen çatışmalar sırasında yanmıştır (ayrıca bk. DÂRÜ'LİLİM).

BİBLİYOGRAFYA :

Şerîf er-Radî, *Dîvân*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), I, 61 vd., 292 vd.; Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Yetîmetü'd-dehr*, Mekke 1399/1979, III, 124-131; Hilâl b. Muhassin es-Sâbî, *et-Târîh* (nşr. H. F. Amedroz – D. S. Margoliouth, *The Eclipse of the Abbasid Caliphate*, III içinde), Oxford 1921, tür.yer.; Ebû'l-Alâ el-Maarrî, *Sakûtü'z-zend* (nşr. Ahmed Şemseddin), Beyrut 1410/1990, s. 284, 290, 301; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, III, 93; VI, 203; XI, 58; Rûzrâverî, *Ze'ülü Tecâribi'l-ümem* (nşr. H. F. Amedroz – D. S. Margoliouth, *The Eclipse of the Abbasid Caliphate*, III içinde), tür.yer.; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VII, 172, 212-213, 240; VIII, 22, 23, 205; IX, 42-43, 101; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, IV, 6; VI, 358, 359; XIV, 98; XVII, 267-269; a.m.f., *Mu'cemü'l-büldân* (nşr. F. Wüstenfeld), Leipzig 1866, I, 779; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IX, 101, 350; X, 7-8; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 354-356; VII, 73; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVII, 387; H. Busse, *Chalif und Grosskönig: Die Buyiden im Iraq (945-1055)*, Beirut 1969, s. 240 vd., 252, 286, 310 vd., 425, 431, 490, 510 vd., 525-527; M. Mâhir Hamâde, *el-Mektebât fi'l-İslâm: Neş'etühâ ve tetavvürühâ ve meşâ'iruhâ*, Beyrut 1401/1981, s. 129-133; C. Avvâd, *Hazâ'inü'l-kütübî'l-kadîme fi'l-İrâk*, Beyrut 1406/1986, s. 140-145; R. S. Mackensen, "Four Great Libraries of Medieval Baghdad", *The Library Quarterly*, II, Chicago 1932, s. 288-293; Mafizullah Kabir, "Libraries and Academies During the Buwayhid Period-946 A.D. to 1055 A.D.", *IC, XXXIII* (1959), s. 32-33; G. Makdisi, "Muslim Institutions of Learning in Eleventh-Century Baghdad", *BSOAS*, XXIV (1961), s. 7-8; Ahmet Güner, "Sâbûr b. Erdeşir ve Dârü'l-ilm'i", *DüİFD*, sy. 13 (2001), s. 65-92; K. V. Zetterstéen, "Sâbûr", *IA*, X, 15-16; C. E. Bosworth, "Sâbûr b. Ardashîr", *EI²* (İng.), VIII, 694.

AHMET GÜNER